

לתולדות תרגומי המקרא לאנגלית וגישותיהם הפרשניות 1

מאת

יעקב גיל

לאבי החסיד, רבי יחזקאל
ליפשיץ, נ"י, בן 82 שנה, לא
כהתה עיניו ולא נס ליחו.

"המהדורה המוסמכת" (Authorized Version), או "הביבליה של המלך ג'יימס הראשון" (King James Bible, KJB) (1611 – 1604)

וזהו סיפור המעשה:

כשעלה המלך של סקוטלנד, ג'יימס הששי, על-כסא המלוכה של אנגליה בשנת 1603 (הוא נתכנה אז בשם ג'יימס הראשון), געשה באנגליה מלחמת-דת: הפוריטנים נלחמו בבישופים האנגליקנים ובסולחנם; האנגליקנים נלחמו בקשיות-העורף של הפוריטנים; שניהם כאחד נלחמו במוזימות הקאתוליות, שנקמו או על ידי הכהנים הקאתולים באנגליה על-מנת להחזיר את אנגליה למרותו של האפיפיור.

כדי להשכין שלום בין הפוריטנים לבין האנגליקנים ("Ententa demi – Cordiale" –ברית הדדית לבבית" וכדי לסדר "דברים בכנסיה, שטוענים נגדם כי אינם כשורה", זימן ג'יימס ה-1 את מנהיגיהם לוועידה בארמון חצר האמפטון ביאנואר 1604. הכנס נסתיים בלי כל תוצאות לגבי הריב הפוריטני-אנגלי-קנטי-קתולי, אבל נתקבלה בו החלטת היס-טורית, בלתי צפויה מראש, בתולדות תרגומי המקרא ללשון האנגלית, והיא: להוציא תרגום חדש של המקרא ללשון האנגלית.

ד"ר יוח' ריינולדס (John Reynolds), הנשיא של הקולג' "Corpus Christi" אשר ב-אוקספורד, הציע את ההצעה הזאת. כנראה, היו מניעיו דתיים, ואולי גם פרשניים ולשוניים. כי כל תרגום חדש של המקרא הוא גם מפעל לשוני ויוצר שיטה פרשנית חדשה. הבישוף האנגליקני של לונדון התנגד לכך בטענה, כי התרגומים הקיימים טובים למדי, ואו תמך בהצעה הפוריטנית המלך ג'יימס הראשון בכבודו ובעצמו, שלל את טענות הבישוף האנגליקני של לונדון, ובו במקום התווה

א. מלומדי אנגליה תיקנו ושיפרו בשליש האחרון של המאה השש-עשרה את שני התרגומים של המקרא ללשון האנגלית, ש-נתחברו באותה מאה יא: "התנ"ך הגדול" ("The Great Bible", 1539, ר-תנ"ך הבישוף-פים" ("The Bishops' Bible", 1568; אבל הרביוות היו מועטות, ושני תרגומים אלה לא התאימו עוד ללשון האנגלית המתפתחת ולמדע המקראי המתחדש. ולכן לא הופץ "תנ"ך הבישופים" במדה רבה בין קהל ה-קוראים, ואף לא בכנסיות. נתעוררו או ויכחו חים שונים בין הפוריטנים והאנגליקנים על נוסח התנ"ך בלשון האנגלית. לכן היתה זקוקה אנגליה לתירום חדש של המקרא, שיתבסס על היסודות הטובים ביותר של התרגומים הקודמים, יתורגם מהמקור העברי, יוכנסו לתוכו מיטב החידושים במדע המקראי ובפרשנות היהודית המסורתית, ושתייה לשונו אנגלית חדישה.

תרגום חדש כזה ניתן על ידי מתרגמי "התנ"ך האנגלי" ("The English Bible"), הידוע בכל מקום שבו מדברים אנגלית, בשם "המהדורה המוסמכת" ("Authorized Version") של המלך ג'יימס הראשון, יצירת-מופת גדולה ורב-ת-השפעה בדת, בספרות ובלשונם של דוברי אנגלית.

ב. רעיון התירום הזה נוצר במקרה במועצתן של שתי הקבוצות הדתיות, שהת-רוצצו באנגליה בזמן ההוא: האנגליקנים ("הכנסייה העליונה") והפוריטנים ("הכנסייה הנמוכה"), שנתכנסו על ידי המלך ג'יימס הראשון בארמון חצר האמפטון (Hampton Court) ביאנואר, 1604.

1 הפרק האחרון של החיבור הזה נתפרסם ב"בית מקרא", חוברת ג (מו).

וא ראה את הפרק השני של החיבור הזה: "תרגומי המקרא לאנגלית מהמקור העברי מן וויקליף עד המהדורה המוסמכת", שיתפרסם בקרוב.

הדתיות: הפוריטינים והאנגליקנים, וזו לייצוג הולם בוועדה. תרגום המקרא נמסר לשלש קבוצות: קבוצה של עשרת מלומדים תירגמה מבראשית עד סוף מלכים ב'; קבוצה של שמונה מלומדים תירגמה כל ספרי כתובים; קבוצה של שבעה מלומדים תירגמה נביאים אחרונים (יתר חברי וועדת המתרגמים תירגמו את "הברית החדשה").

ד. כשהגוף הגדול הזה של מלומדים ישב לעבור את העבודה הקשה של התרגום, שורטטה על ידו, או על ידי המלך, רשימה מסובכת של כללי-התנהגות בנוגע לביצוע העבודה. ולחלן אחדים מהם:²

א. "התנ"ך של הבישופים" ("The Bishops' Bible") ישמש נר למתרגמים, ויוכנסו בו רק שינויים מועטים; אם התרגומים האחרים מתאימים יותר לטקסט המקורי מאשר "התנ"ך של הבישופים" – מותר להשתמש בהם, כגון תרגומי טינדייל (Tyndale), מטיוס (Matthews), קוברדייל (Coverdale), התנ"ך של Whitchurch, התנ"ך של זיבה ועוד. ואמנם "המהדורה המוסמכת" היא נוסח מתוקן (רביזיה) של "תנ"ך הבישופים".

ב. שמות הנביאים ושמותיהם של הספרים הקדושים של המקרא, וכן השמות האחרים שבטקסט המקראי – יישארו כמעט בעינם.

ג. מלה עברית, שיש לה משמעויות שונות, יש לתת בתרגום האנגלי אותה משמעות, שרוב אבותינו הקדמונים השתמשו בה, והמתאימה לקונטקסט ואינה סותרת את האמונה.

ד. אין לשנות את החלוקה לפרקים; אם יש הכרח בשינוי – יהא השינוי קטן ככל האפשר. (בתירגום של "המהדורה המתוקנת" Revised Version, 1885, חולק הטקסט המקראי לפרקים וגם לפסקאות).

ה. אין להוסיף בשוליים הערות תיאולוגיות, מותרים רק ביאורי מלים עבריות, שאינן יכולות להתבאר בתירגום בקצרה וכהלכה. (ב"מהדורה האנגלית המתוקנת" Revised Version, 1885, נוסף "נספח מיוחד" המכיל את ההערות של מלומדי ארצות הברית).³ 1. מראי מקומות במקרא גופו יירשמו בשולי העמודים, רק כשהם מאירים טקסט מקראי אחד בעזרת משנתו. (מראי-המקומות שב"מהדורה המתוקנת" (Revised Version) מרובים יותר).^{3א}

תכנית עבודה, והורה "להשקיע מאמצים מיוחדים ביצירת תרגום אחיד (Uniform) שיעשה בידי טובי המשכילים של שתי האונברסיטאות (אוקספורד וקמברידג'), ייבדק לאחר מכן על ידי הבישופים ועל ידי המלך לומדים הראשיים של הכנסייה ויובא אחר כך בפני "מועצת המלך", ולבסוף יאושר ב"דבר המלך", ורק אז תותר קריאתו בכנסייה.² המלך הביע משאלה מיוחדת, שהמתרגמים לא ירשמו בשולי העמודים של התרגום החדש הערות ופירושים הנוגעים לעניני דת, מכיון שההערות והפירושים, שנרשמו בשולי התנ"ך מזניזות, הם "בלתי נכונים, מסיתים למרד ומכילים רעיונות מסוכנים ובוזגניים".²

ג. המשה חדשים עברו מיום קבלת ההחלטה ועד לבחירת המתרגמים והעורכים, קביעת תפקידו של כל אחד ומינויים הרשמי. הבחירה היתה כרוכה באחריות רבה ובעמל מוגבר. חמשים וארבעה מלומדים מאוקספורד, מקמברידג' ומוסטמינסטר נתמנו למלא משימת התרגום, ובראשם סיר הנרי סאויל (Savile), המלומד החולוני הגדול ביותר בזמנו. בין המתרגמים והעורכים ראויים לתשומת-לב מיוחדת מלומדים אלה: אנדרוס לנסלוט (Andrewes Lancelot, 1626-1555), שאחר כך נתמנה להגמון וינצ'סטר; הוא היה מטיף מצוין, עורך קבצי תפילות, חבר מועצת המלך, יודע עברית, אכדית, סורית, יוונית, לטינית, ולפחות עשר לשונות אחרות, ולא היה דומה לו בידיעת הספרות של אבות הכנסייה הנוצרית. לנסלוט נתמנה לעורך תמהדורה, ובעצמו תירגם את החלקים הראשונים של המקרא. ד"ר ריינולדס, היה אף הוא בוועדת המתרגמים והעורכים וערך את התירגום של נביאים. ד"ר אובראול (Overall), פרופסור לתיאור לוגית, ואחר כך הבישוף של נורוויטש; בידועל (Bedwell), ובזמנו המלומד המפורסם ביותר באירופה ללשון הערבית. תשעה מבין חברי וועדת המתרגמים והעורכים שימשו פרופסורים ללשון העברית, או ללשון היוונית באוקספורד ובקמברידג'. יש אומרים, שהמתרגמים והעורכים נועצו גם ביהודים מלומדים. יש ציין לשבח את העובדה, שחברי הוועדה נבחרו לתפקידים בלי כל קשר ושאיכות מפלגתיים, ושתי המפלגות

¹ ראה קארדוועל "History of Conferences", (Cordwell), מעמוד 187 ואילך; וראה עמוד 189, לונדון, Charles Williams, "JAMES I", 1951

² G. Burnet, "History of Reformation", חלק II, שנת 1861, עמוד 368.

^{3א} ראה פרק ד' של החיבור הזה "המהדורת המתוקנת של 'התירגום המוסמך'", סעיף 3.

תולדות תרגומי המקרא לאנגלית וגישותיהם הפרשניות

ז. מכיון שהמתרגמים חולקו לקבוצות, וכל קבוצה קיבלה עליה תירגום ספרים מסויים, לכן כל אחד מחברי קבוצה מסויימת תרגם אותם הספרים, ולאחר מכן ייפגשו כל חברי הקבוצה בצוותא וידונו על תרגום כל ספר וספר וייקבעו באופן סופי את התרגום.

ח. כשקבוצה מסויימת תסיים תירגומו של אחד הספרים בדרך שנקבעה בסעיף הקודם, היא תעבירו ליתר הקבוצות לשם עיון מדוק-דק ומיושב. הוד מלכותו מחמיר מאוד בנקודה זו.

ט. אם חברי קבוצה מסויימת מסופקים בנוגע לתירגומם הנוכח של פסוק או משפט בספר שנשלח להם לביקורת, או חולקים האחד על רעהו בנוגע לתירגום, עליהם לשלוח למתרגמים את הערתם בצירוף נימוקיהם; ואם המתרגמים אינם מסכימים להערותיהם של הבודקים, ידונו בדבר ראשי כל הקבוצות בישיבה מיוחדת בנומר עבודת התרגום.

י. כשמלה, או משפט, אינם ברורים למתרגמים, עליהם לברר וללבן את הדבר מפי מלומדים אנגלים שבמדינה.

יא. כש"ר מיילס סמית (Miles Smith), מהקולג' Brasenase, חבר הקבוצה, שתירגמה את הנביאים האחרונים, ואחר כך נתמנה לבישוף גלוסטר (Gloucester) כתב הקדמה למהדורה ובה הוא נתן בשם חבריו, המתרגמים והעורכים, דו"ח על הדרך ועל הרוח של עבודתם, ולהלן קטע ממנה:

יב. כש"ר מיילס סמית (Miles Smith), מהקולג' Brasenase, חבר הקבוצה, שתירגמה את הנביאים האחרונים, ואחר כך נתמנה לבישוף גלוסטר (Gloucester) כתב הקדמה למהדורה ובה הוא נתן בשם חבריו, המתרגמים והעורכים, דו"ח על הדרך ועל הרוח של עבודתם, ולהלן קטע ממנה:

יג. כש"ר מיילס סמית (Miles Smith), מהקולג' Brasenase, חבר הקבוצה, שתירגמה את הנביאים האחרונים, ואחר כך נתמנה לבישוף גלוסטר (Gloucester) כתב הקדמה למהדורה ובה הוא נתן בשם חבריו, המתרגמים והעורכים, דו"ח על הדרך ועל הרוח של עבודתם, ולהלן קטע ממנה:

יד. כש"ר מיילס סמית (Miles Smith), מהקולג' Brasenase, חבר הקבוצה, שתירגמה את הנביאים האחרונים, ואחר כך נתמנה לבישוף גלוסטר (Gloucester) כתב הקדמה למהדורה ובה הוא נתן בשם חבריו, המתרגמים והעורכים, דו"ח על הדרך ועל הרוח של עבודתם, ולהלן קטע ממנה:

1. עבודת המתרגמים נמשכה כשבע שנים, מסוף 1604 ועד 1611, ובאותה שנה הופיע התרגום בדפוס, בפוליו גדול, ועל שערו כתוב⁵:
"התנ"ך הקדוש, מכיל את הברית הישנה ואת הברית החדשה, תורגם מחדש מהלשונות המקוריות, הושוה בשקירה ובביקורת לתרגומים הקודמים, בפקודה מיוחדת מאת הוד מלכותו, מיועד לקריאה בכנסיות, נדפס בלונדון בידי רוברט ברקר, מדפיס להוד מלכותו, שנת 1611." (Robert Barker)

כתב-היד של התרגום ניקנה על ידי המדרס פיס ברקר מאת וועדת המתרגמים במחיר 3500 ליש"ט. כל כך נמכר בשלשים שילינג. כתב היד אבד.

2. בשנת הוצאתו לאור, 1611, ניתן לתרגום תוקף רשמי, ונקרא בשם "המהדורה המוסמכת", או "הנוסח המאושר" ("Authorized Version") (בארצות הברית ידוע תרגום זה בשם "מהדורת ג'יימס הראשון") ונעשה התנ"ך הרשמי והתיקני של הכנסייה האנגליקנית ושל כל דוברי אנגלית⁶ (King James Bible, KJB) ההיסטוריון וויל דוראנט כותב על התנ"ך הזה⁶: "מוטב התנ"ך של המלך ג'יימס הראשון מאשר כתרו של כובש".

3. המתרגמים הסתמכו על תרגומיהם של וויק-ליף, טינדייל (Tyndale), מתיוס (Matthews), קוברדייל (Coverdale), התנ"ך של Whitchurch של הבישופים ("The Bishops' Bible") ועוד. לאמיתו של דבר לא תירגמו אנשי "המהדורה המוסמכת" את המקרא מחדש, אלא הכניסו תיקונים שינויים והוספות בתרגומו של טינדייל (Tyndale) וכתשעים אחוזים מתרגומו הושקעו ב"מהדורה המוסמכת", וכן הכניסו ריבויים ב"תנ"ך הבישופים", ורק כעשרה אחוזים נכתבו מחדש. גם אוצר המלים הלטיני הרב הנמצא בתרגום המקרא לאנגלית, שנעשה על ידי הקתולים, 1609-1610 Reims and Douai השפיע על "המהדורה המוסמכת".

4. עבודת "המהדורה האנגלית המתוקנת" נמשכה קרוב לשנתיים ורבע (ראה פרק ד, סעיף 3), ועבודת התרגום של המקרא לשון האנגלית על ידי וועדת מלומדים בראשותו של פרופסור דריינור לאחר מלחמת העולם השנייה נמשכה עשרים ושלוש שנים, מן מרס 1947 ועד 1970, והתרגום הופיע במרס 1970 בדפוס האוניברסיטאות אוקספורד וקמברידג' בשם, "המקרא האנגלי החדש". ("The New English Bible"). (ראה פרק ה' של החיבור הזה).

5. ההוצאה של 1611 נדפסה באוקספורד, 1833 בדפוס קלארנדון (Clarendon)

אם כי לא אושר באופן רשמי מעולם על ידי המלך ג'יימס הראשון ואף על ידי גוף דתי.

6. "תולדות התרבות", "תור התבונה", כרך א', עמוד 152, ירושלים-תל-אביב, תשכ"ט.

7. קרלטון (J. G. Carleton) כתב מחקר על "חלקו של תנ"ך Reims and Douai בניצירת "המהדורה המוסמכת": אוקספורד, 1902. ביטויים וצורות ברומית (לאטיניזמים) נמצאים למכביר ב"תירגום המאושר".

של הפרוזה הריאליסטית האנגלית החדשה, עיצבה את דמותה של הלשון הספרותית האנגלית, מוגה אל תוך הלשון האנגלית אפני-הגיון ודרכי-ארשת של הלשון העברית, לא רק במלים אלא גם במליצות-דמיון ובהנעה וכיוונה וחיידה מטבעות-ביטוי בלשון ה-אנגלית המכוונים כנגד מטבעות-ביטוי ילידי התרבות העברית הקדומה.

כי יש לזכור, שהלשון האנגלית בתקופת שקספיר לא היתה לשון-לימודים, אלא התפתחה מהלשון המדוברת של אנגליה, שהיתה לשון כלאיים סאכסונית-נורמאנית, גרושה שלל-מלים שאולות מהלשונות הצרפתית והאיטלקית, וגם נטלה לה עגה מחוצות לונדון⁸ ויבים מהמושבות הבריטיות, ומבלי ללשונות רב-גוני זה נולדו אז מלים ובנות-מלים חדשות לבקרים. גם הכתיב לא היה אחיד אז, ואפילו שקספיר לא החליט מעולם, כיצד לאיית את שמו. ואז בא הסגנון האנגלי של "המהדורה המוסמכת" ויצק בכור-היתוך, כמעט מדעי, את המלים האנגליות, הלקוחות מהסאכסונית ומהנורמאנית, יחד עם המלים השאולות מהצרפתית ומהאיטלקית יחד עם המלים, שנתחדשו בחוצות לונדון ובמושבות הבריטיות, יצר סגנון מוצק ועז, שכתבו קבוע, ופרוזה בעלת ריתמוס מרתק וכוח ביטוי נעלה ופשטות רוממה, והיה לבית-שפע להעשרת הלשון האנגלית והתיך בכשרון רב מלים, ניבים ופסוקים שלמים של המקרא העברי בתוך כור ההיתוך של הלשון האנגלית המדוברת בפני המוני העם (Lingua Vernacula) ללשון ספרותית, כדברי ג. א. סמית "הפשטות הבחירה של הסיפור העברי והעזו השניב של לשון הנביאים עשו רבות לעיצוב דמותה של הלשון האנגלית בימי עזריה ולעיצוב הסגנון של סופרית הראשונים". הלשון ה-אנגלית של "התירגום המאושר" גם הביא להשתתרותה מהעל של "לאטיניזמים" (ביטויים וצורות-לשון ברומית). "התירגום המאושר" נתן לקוראי-אנגלית לשון ברורה ומובנת לכול וההולמת את משמעות הכתוב, כדברי לותר על תרגומו לגרמנית (בהקדמתו לתירגום ספר איוב, שנים 1524-1525).

(יא) מבחינת הקדשת המקרא והערצות היתה השפעת התרגום הזה על האנגלים גדולה יותר מהשפעתו הספרותית והלשונית. השפעתה הדתית של "המהדורה המוסמכת" על דוברי אנגלית דומה לזו של תרגום לותר על דוברי גרמנית. התרגום הזה העלה את ידיעת המקרא והאמונה בו של הפוריטנים,

מתרגמי "המהדורה המוסמכת" תיקנו שגיאות השלימו חסרונות, שמצאו בתירגומי קודמיהם. (ט) "המהדורה המוסמכת" טובה יותר גם בלשונה האנגלית וגם בסדרה מכל תרגום מקראי פרוטסטנטי שקדם לה. ולכן מיד לאחר צאתה לאור דחקה את רגליהם של התרגומים הקודמים ונתקבלה על ידי כל הפרוטסטנטים דוברי אנגלית לא רק ב-בריטניה אלא גם בארצות אחרות, ונדפסו ממנה עד היום מיליוני עותקים, דבר המוכיח על חשיבותה הרבה. היא שימשה רקע ומצע לא רק לתירגומי המקרא שנעשו מאז ועד היום על ידי פרוטסטנטים, אלא גם לתירגומים שנעשו בידי יהודים, ואפילו בימינו (ועל זה ראה בפרק מיוחד). תירגום זה חשוב גם לחקר התיאולוגיה הפרוטסטנטית, לחקר התיך ולחקר הלשון האנגלית.

(י) מהדורה זאת השפיעה השפעה כבירה ועצומה על חיי האנגלים, על ספרותם ועל דיבורם. היא נכתבה בתקופה, שבה השיגה הספרות האנגלית הישגים אמנותיים גדולים. בתחילת המאה השבע-עשרה גאתה ה-ספרות האנגלית: נוצרה מחציתה המשובחת של מחזות מרלון שקספיר, רבים ממחזותיו של צ'יפמן, החלק העיקרי ממחזותיהם של ג'ונסון, וובסטר, מידלטון, דקר ומארטסון, מקצת ממחזותיו של מאסינגר, מחזותיהם של בומונט ופלאטשר, שיריו של דן וסיפוריו של ברוטון; ובתוך הגיאות הספרותית הזאת מאירה "המהדורה המוסמכת" בידע הרב שהושקע בה, בליברליות המחשבתית, בסגנונה העז ובטעמה הספרותי המשופר והנהדר. אמנם, לעתים נמתחה ביקורת על המהדורה הזאת אבל היא שובצה יפה בהיסטוריה הדתית והספרותית של העמים ושל האנשים דוברי אנגלית. היא נעשתה להמוני העם הבריטי קניין-משפחה ולסופרים ולהוגי-דיעות בריטיים מעין-השראה. לשון המקרא העתיקה, בעלת מלים וניבים ארכאיים, הורקה ללשון אנגלית פיוטית, מליצית, ארכאית וליטורגית, ועל ידי כך נשמרה בתירגום החיוניות של הטקסט המקורי.

מאות ביטויים חזקים עברו מהתרגום הזה ונשתלבו בלשון האנגלית. סגנון "המהדורה המוסמכת" פירק את פיתוליה הססגוניים של הפרוזה האנגלית האליזבתית למשפטים קצרים, נמרצים, ברורים וטבעיים, והחליף מונחים וצירופי לשון לועזיים במלים אנגלו-זכסיות עזות ובוניבים אנגליים ממולחים. "המהדורה המוסמכת" הפכה את הלשון העברית הנאצלת של המקרא מונומנט יפה

8 כבר אז השתמשו במלה duds לבגדים משומשים, מהורשש doubt - מסופק.

לתולדות תרגומי המקרא לאנגלית וגישותיהם הפרשניות

[5]

בלשון העברית המקראית מספרי הדקדוק של קונראד פאליקאנוס⁹ ויהן רייכלין¹⁰. בזמנם היו ספריהם של פאליקאנוס ורייכלין שיא הידיעה המדעית בלשון העברית; אבל לאור המדע החדש והמשוכלל של הלשון העברית בימינו אנו יודעים, שספרים אלה רחוקים מאוד מהדיוק המדעי¹¹.

(יד) יש לציין לשבח את העובדה, שמתרגמי "המהדורה המוסמכת" כמעט ולא הכניסו כוונות נוצריות לתוך תרגומם. למשל, את הפסוק הקשה באיוב י"ט, כה "ואני ידעתי גואלי חי ואחרון על עפר יקום", הם פירשו כמו רש"י ורלב"ג: "אני ידעתי, שגואלי האל חי"¹², והוא יקום על עפר ביום אחרון" ולא פירשו, שהכוונה לישו "הגואל", כפי שפירשה המסורת הנוצרית.

"ילד יולד לו" (ישעיה ט, יח) – תירגמה "המהדורה המוסמכת", שהכוונה לחזקיהו, ולא פירשה את הדברים כמכוונים לישו, כפי שפירשה המסורת הנוצרית¹³.

"העלמה הרה ויולדת בן" (ישעיה ז, יד) – פירשה "המהדורה המוסמכת": נערה, צעירה ולא פירשה את הדברים כמכוונים למרים, אמו של ישו, כפי שפירשה המסורת הנוצרית¹⁴. ב"בשורה אשר למתתיהו", פרק א', כ"ב, "נאום ה' לאדוני שב לימיני... אתה כוהן לעולם... מלכי צדק" (תהלים קי"א) – לא פירשה "המהדורה המוסמכת" את הדברים כמכוונים לישו, כפי שפירשה המסורת ה-

ולאחריהם של הקווייקרים ושל המיתודיסטים, לרמה גבוהה, שלא נמצאה כמותה בזמן ההוא בין הנוצרים ביבשת אירופה (רק היהודים לגבי המקרא והמוסלמים לגבי הקוראן הניעו לרמה ההיא), והפיץ את ידיעת התנ"ך בין קורא-אנגלית בכל העולם. התרגום הזה זכה לפירסום גדול גם מחוץ לגבולותיהם של בריטניה ושל דוברי-אנגלית. תרגום זה נתקבל על ידי כל הפרוטסטנטים דוברי אנגלית בעולם בהערכה ובקדושה, הנהיגו את קריאתו בעבודת ה' בכנסיות, ומיום צאתו לאור ועד היום הם שאבו ושאבים ממנו את ידיעותיהם על ה' ועל תורתו. עם התפשטותה של הלשון האנגלית בארצות של אמריקה חזרה השפעת התרגום הזה גם לאומה האמריקנית. והשפעותיו מתעופות גם אל מעיינותיה ופגליה של מערכת התרבות האנגלית הכללית.

(יב) התרגום הזה גם חיבב על קוראיו את עם ישראל ואת ארץ ישראל ותחדיר בלבם את הקשר שבין עמנו לארצו. ידידותם של חלק ממשכילי אנגליה, כגון ג'ורג' אליוט, אוליפט, לורד בלפור, לויד ג'ורג' ורבים אחרים, וכן העזרה שהושיטו נוצרים רבים בארצות הברית לציונות, נובעות מתרגום זה. (יג) מבחינת ידיעת הלשון העברית של מתרגמי "המהדורה המוסמכת" ישן אלפי טעויות ושגיאות בתרגום הזה. כי יש לזכור, שמתרגמים אלה שאבו את כל ידיעותיהם

9 קונראד פאליקאנוס היה הנוצרי הראשון, שחיבר ספר דקדוק של הלשון העברית בשם "De Modo Legendi et intelligendi Hebraea", נדפס בבול, 1433. בשנת 1470 פירסם עוד שני ספרים בחקירת הלשון העברית "Gramma, Ebr. cum margarita philosophicoedita"; "Dictionarium hebr".

10 יהון רייכלין, הומניסט גרמני (1522–1555), היה מראשוני חכמי העמים, שעסקו בחקירת הלשון העברית וקבעו נושא ללימודים באוניברסיטאות. הוא שימש פרופסור ללשון העברית באוניברסיטת טיבינגן משנת 1521. חיבר שני ספרים קלאסיים בחקירת הלשון העברית: א. מילון ודקדוק קצר של הלשון העברית: "De Rudimentis Hebraicis" ספר זה יצא בשלש מהדורות. המהדורה השנייה עובדה ושוכללה על ידי מינסטר, ב. ספר זה דן על הטעמים ועל הכתיב של הלשון העברית "Linguae Hebraicae" שני ספרים אלה היו המקור, שממנו שאבו אז כל הנוצרים, שלמדו עברית, את ידיעותיהם בלשון זו.

11 אין כאן המקום לפרט את שגיאותיהם של פאליקאנוס ורייכלין, ובכל זאת אתן שתי דוגמאות מני רבות: רייכלין לא ידע שני חוקי יסוד בדקדוק העברי: לא הכיר את הווגי וחשב את הצורה הווגית – ים כמספר רבים "מוטעה" (בלשונו); לא ידע, שההגיים ח' וע' הם עיצורים, אלא חשבו לתנועות.

12 כמו בתהלים י"ט, טו "ה' צורי וגואלי", וכן בפסוק "אדון עולם": "והוא אלי וחי גואלי", וכן רש"י ורלב"ג בביאורם למקום.

13 וכן פירשו רש"י, ראב"ע ור"י קרא. ראה, J. G. Davis, "The Child whose name is wonderful", 1912, עמודים 91–108, וכן ראה G. Borny, "Bible proofs from Isaiah against Jesus Christ's being the Messiah", 1842.

14 כל הפרשנים והמתורכחים היהודים עסקו בפירוש הפסוק הזה נגד הנסיון הנוצרי לקשור את הנוואה הזאת עם לידתו של ישו, נסיון נוצרי-תיאולוגי עתיק, ראה את דברי רבי יוסף קמחי, אביו של רד"ק, ב"ספר הברית", מעמוד 27 והלאה, וב"ספר הגלוי", עמודים 134–135, וראה את פירושי רש"י, ראב"ע, רד"ק, רלב"ג ואחרים לפסוק זה. ראה, T. B. Meyer, קאסל, 1898, "Jesus in Buche Jesaias".

נוצריה¹⁵. "כסאך אלהים עולם וועד" (תהלים מ"ה, ז) – לא פירשה "המהדורה המוסמכת" את הדברים כמכוונים לישו, כפי שפירשה המסורת הנוצרית¹⁶. הפסוק הקשה "ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילידתיך" (תהלים ב, ז) – לא פירשה

"המהדורה המוסמכת" את הדברים כמכוונים לישו ולאמונת השילוש¹⁷. (טו) כל תירגום מלשון ללשון הוא גם פירושו^{17א} מתרגמי "המהדורה המוסמכת" השתמשו בנוסח של הוולגאטה, אבל בפרשנות המקרא הלכו¹⁸ בעקבותיהם של הפרשנים היהודים

15 וכן התנגדו כל הפרשנים והמתווכחים היהודים לפירוש הנוצרים, ראה הפרשנות היהודית של ימי הביניים לפסוק הזה, וראה את דברי רבי יוסף קמחי ב"ספר הברית" מעמוד 130 ואילך, וכן ראה את דברי רד"ק בספרו "תשובות לנוצרים" שבסוף תהלים, דפוס איזנא, והוצאת אסטרטון, ו"קבוצת ההשמטות" שנדפסה בקראקא, תרנ"ז, וכן ראה "מלחמת חובה", קושטא, 1710.

16 וכן פירשו כל הפרשנים והמתווכחים היהודים, ראה פירושי הפרשנים היהודים של ימי הביניים לפסוק הזה, וראה דברי רד"ק ב"תשובות לנוצרים" הנ"ל.

17 ראה פירוש רד"ק לתהלים הנ"ל, הוצאת שילר-טיצנטי, וראה את דברי סרווטוס בהערותיו הלאטיניות למקרא המקורי של פאגנינוס לתהלים פרק א', שיצא לאור על ידי סרווטוס בשנת 1542, ונמצא בספר Impartial History עמודים 46–58, וב"Willis, עמודים 146–156.

17א ולכן הפועל הארמי "תרגם" מופיע במקרא ובדברי חז"ל בשני מובנים: א. להעתיק מלשון ללשון, ב. לפרש לבאר ולהסביר, כגון: "כתוב ארמית ומתורגם ארמית" (עזרא ד', ז), שפירושו: מ פ ו ר ש בארמית; "ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש" – (נחמיה ח', ה) – זה תרגום" (ירושלמי מגילה ד', א); "מהו מפקיעים? תירגם רבי חגי מפשילים" (ירושלמי סוכה, ה', ג).

18 מראשית הופעת הנוצרות ועד סוף המאה ה"ט היו שליטות בפרשנות הנוצרים למקרא האמונה בקדושתם של ספרי הברית החדשה והאמונה, כי "הברית הישנה" אינה אלא הכנה להתגלות אלהים לישו. ולכן היתה פרשנות נוצרית-תיאולוגית, טיפולוגית, אליגורית, סובייקטיבית וסמלית. זאת ועוד אחרת. הנוצרים בתמינם הם למדו את התרגום הלאטיני של הוולגאטה, והקאטולים האמינו, שהוולגאטה נתחברה על ידי הירונימוס ברוח הקודש, ולפיכך פירשו את הוולגאטה כטקסט קדוש מן השמים.

רק פרשן נוצרי קתולי אחד בימי הביניים המאוחרים (אמצע המאה הארבע עשרה) למד את הלשון העברית, קרא את המקרא במקורו העברי, פירש גם לפי פשוטו של מקרא והסתמך בהרבה על פירושיהם של רש"י ורד"ק; והוא: ניקולאס דה-לירה, הנקרא בלעז "הקוף שרקד לחלילו (לירה – חליל) של רש"י", או "אלמלא רש"י – לא היה זה לירה יכול לחלל בבבלו"; ידוע בלקט הפרשני למקרא בשם Postilla Litteralis, נדפס בבאזל, 1502.

בימי התנועה לתחיית התרבות, החכמה והמדעים (הומניזמוס וריניסנס) וביחוד מסוף המאה ה"ט ואילך, התערערו האמונות הנ"ל, התרבות הנוצרית הפכה חילונית, ההומניסטים הנוצרים התחילו ללמוד עברית, וגם מפי מורים יהודים, כגון רבי אליהו די מולינה, פילוסוף ופרופסור באיטליה; מחבר "כתובת הקבלה".

רבי אליהו בחור, בגרמניה ובאיטליה, בלשן, מדקדק ומילונאי, חיבר ספרים רבים בדיקדוק הלשון העברית, בחקירת המסורה ובמילונאות. לימד את הלשון העברית ואת תורת ישראל, את סאולוס פאגיוס (Fagius), את סבסטיאן מינסטר (Münster) ואת החשמן אוגידיו דה ויטרבו (Egidio de Witerbo). בביתו של החשמן הזה שברומא התאכסן ה"בחור" עשר שנים (1517–1527), לימדו גם קבלה והעתיק למענו כתבי יד עבריים. ה"בחור" גם הוזמן לשמש פרופסור ללשון העברית באוניברסיטה של פאריס, אבל סירב לקבל משרה זו בגלל שתי סיבות: א. לא רצה להיות היהודי היחידי בעל היתר ישיבה בצרפת; ב. היה קשה ליהודי יחידי בצרפת לקיים את מצוות התורה. פאגיוס ומינסטר תירגמו את ספרי ה"בחור" ללאטינית. ספריו של ה"בחור" הפיצו את ידיעת הלשון העברית ודיקדוקה בין ההומניסטים הנוצרים.

רבי אברהם דה-באלמס, באמצע המאה ה"ט, באיטליה, רופא, פילוסוף ומדקדק, ספרו בדיקדוק הלשון העברית "מקנה אברים" נדפס בעברית ובלאטינית בוויניציאה בסוף 1523; הוא היה ידידו ומורו של החשמן דומיניקו גרימני (Domenico Grimani) (בספריית החשמן היו כתבי יד עבריים רבים).

מלומדים יהודים רבים אחרים, שאין כאן המקום לפרט את שמותיהם ואת מפעליהם, לימדו תורה ולשון עברית את ההומניסטים הנוצרים בימים ההם. כמו כן תורגמו ספרי דקדוק וספרי פרשנות מקראית מעברית ללאטינית. בתקופת התחיה החלו ההומניסטים הנוצרים לקרוא את המקרא בלשונם המקורית ולפרשו כפשוטו פרשנות חילונית ואובייקטיבית, ולפעמים גם ביקרית-היסטורית. לשם זה למדו את ספרי המסורת היהודית ואת הפרשנות היהודית למקרא, ועל ידם הבינו את המקרא העברי הבנה פשוטה, נכונה ואמיתית. כך נהגו כל מתרגמי המקרא ללשונות העמים, וביחוד נהג כך לוותר בתרגומו, ששאב את רוב תורתו במקרא מניקולס דה-לירה, עד שאמרו עליו: "הוא רקד לחלילו של לירה" (לירה – חליל), ועל ידי כך נכנסו פירושיהם של רש"י ורד"ק לתוך תרגומו של לוותר, ולותר גם קרא את המקרא בלשונם העברית. וכך עשו כל הפרוטסטנטים, שחירגמו את המקרא לאנגלית לפני "המהדורה המוסמכת" (ראה פרק ג' של החיבור הזה).

לתולדות תרגומי המקרא לאנגלית וגישותיהם הפרשניות

מתרגמי "המהדורה המוסמכת" על קוראי-אנגלית מרוחה של המסורת היהודית, וקיימו בזה את מימרתו של הירונימוס, מחבר הוולגאטה, על המקרא העברי: "האמת העברית" (Hebraica Veritas) הדוגמאות להשפעת פירושי רד"ק על "המהדורה המוסמכת" הן רבות, ואציין כאן רק אחדות מהן:
בשני הפסוקים הקשים שבתהלים ט"ז, ב-ג: "אמרת לה', ה' אתה, טובתי בל עליך" - זהים פירושי רד"ק ותרגום "המהדורה המוסמכת".

שבימי הביניים: רש"י, אבן עזרא, רד"ק, רלב"ג ואברבנאל, וביחוד השקעו פירושי רד"ק¹⁹ ב"מהדורה המוסמכת". כמעט בכל דף של התרגום ניכרים ביאורי רד"ק,²⁰ אבל גם פירושי רש"י, ראב"ע ואחרים נכללו במהדורה המוסמכת. המלומד אברהמס (Abrahams) אמר²¹ על "המהדורה המוסמכת": "היא רווייה פירושים רבניים וביחוד זה של רד"ק". מרגוליס²² קבע: "פירושי רד"ק השאירו עקבות בכל שורה של התרגום האנגליקני בשנת 1611". על ידי הסתמכותם על הפרשנות היהודית המסורתית האצילו

"המהדורה המוסמכת"

"O, my soul, thou hast said unto the Lord: Thou are my Lord, My goodness extendeth not to thee. But to the saints that are in the earth, and to excellent in whom is all my delight".

רד"ק

"כנגד נפשו מדבר ואומר: אמרת והודית לה', כי הוא אלוהיך ואדוניך... ותאמרי לו גם כן... הטובה שאני עושה אינה עליך, כלומר: אינה מנעת עדיך, כי לא יתכן ולא יועיל ולא יתן לך, אלא "לקדושים אשר בארץ המה"... ואדירי כל חפצי בם", לאותם שהם אדירי לב מכל בני אדם וטובים מהם, חפצי בהם להיטיב להם".

"התירגום המאושר"

my servant Zerubbabel

רד"ק

"את עבדי צמח" (זכריה ג', ח) - "את עבדי זרובבל"

"Come forth and flee",

"ונוסו" (זכריה ב', י) -

"מלה חסרה, כלומר: צאו ונוסו".

מהדורה המוסמכת" על הפרשנות היהודית המסורתית:
"רוח אלהים מרחפת על פני המים" (בראשית א', ב) - "כסא כבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו" (רש"י); "רוח רחמים²³ מאת פני ה'" (תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי); "רוח הרצון והחפץ" (רד"ק); "מניעי הגלגל" (ספורנו), וכן תירגמה "המהדורה והמסמכת": SPIRIT²⁴; "כי יבער איש שדה או כרם,

וכן רוב הפירושים שב"מהדורה המוסמכת" לנבואות המקראיות, המדברות על משיח ועל אחרית הימים, כגון ישעיה מ"ב, א; ירמיהו כ"ג, ה-ו; ל"ג, ט-טז; הושע א', א-ב, ג; יואל ג', א; מיכה ד', א-ב; ה', א-ד, ט-י; זכריה ב', יג-יד; ג', ח; ה', ב, יב, כ; ט', ט ועוד, במקומות אלה פירושי "המהדורה המוסמכת" זהים לפירושי רד"ק, או לפירושי פרשנים יהודים אחרים בימי הביניים.
אתן דוגמאות אחדות לביסוס תרגום ה-

19 תרגום לותר גוסד בעיקרו על פירושי רש"י, באמצעות ניקולאס דה-לירה.

20 ראה, M'acaul, R. David Kimchi's Commentary on Zechariah, לונדון, 1837, עמוד VIII

21 Abrahams, "Cambridge Biblical Essays", הוצאת Swete, 1909, עמוד 170. וראה וולהאוזן (Welhausen)

22 Bleek, "Einleitung in das A.T.", עמוד 599, הערה 1.

23 Margolis, "The Story of Bible Translation", פילדלפיה, 1917, עמוד 61.

24 ראה ספר "פרדס", דף קע"ב.

25 כמו "רוח אל" שבאיוב ל"ג, ד: "רוח אל עשתי, ונשמת שדי תחיני".

ולכן גם מתרגמי "המהדורה המוסמכת" השתמשו ברד"ק כאחד המקורות העיקריים לפרשנות המקרא.

(טז) מהותו של הפירוש, אותו גותן מתרגם לטקסט המתורגם על ידו, תלויה בשני דברים א. החוש הפרשני, שבו ניתן המתרגם; ב. יחסו האישי של המתרגם אל המקור. ביחוד נכונה הגדרה זאת, כשיש יותר מפירוש אחד לטקסט המתורגם. המקרא מקבל, ולעתים אף דורש במקומות רבים, יותר מביאור אחד, כמאמר חז"ל: "שבעים פנים לתורה". אבל ²⁵ בתרגום טקסט אפשר למסור רק פירוש אחד, ועל המתרגם לבחור מתוך פירושים אחדים פירוש אחד, שלדעתו הוא הטוב ביותר.

אפשר לומר, שמתרגמי "הנוסח המוסמך" ניחנו בחוש פרשני נכון, ויחסם האישי אל המקור העברי אף הוא היה חיובי מאוד, ולכן בחרו - לרוב - בפירוש המסתבר יותר והקרוב יותר אל האמת.

אתן דוגמאות אחדות:

"אם אשכחך ירושלים, תשכח ימיני" (תהלים קל"ז, ו) - "ימיני תשכח את כוחה ואת יכולתה" (פרשנים יהודים מסורתיים). וכן ב"תרגום המוסמך": "תשכח ימיני את יכולתה" ולא כמו הראב"ע (בפירושו למקום), שפירש "תיבש".

ואמר: אך חושך ישופני, ולילה - אור בעדני; גם חושך לא יחשיך ממך, ולילה כיום יאיר, כחשיכה כאורה" (תהלים קל"ט, יב). "ישופני כמו יסתירני, והנה ולילה ישוב אור בעדני, וזה אור - כמשמעו, לא יחשיך דבר ממך" (ראב"ע); "אם אמרתי: אהיה נסתר במחשך, והחושך יחשיך עלי, "ישופני" לשון גשף, כחשיכה כאורה - שניהם שוים לך" (רש"י). וכן רד"ק בפירושו הארוך למקום. ב"נוסח המאושר": "אם אומר, לנכון חושך יכסני, אכן הלילה יהיה אור מסביב לי, חושך כסה לא יכסה ממך, כי הלילה יאיר כמו היום, חשיכה ואורה שווים לפניך", ולא פירש כמו רש"י: "אור אופל". "היום ההוא יתי חושך... יגאלוהו חושך וצלמוות" (איוב ג', ג-ד), "יגאלוהו - לבלוך, כמו לחם מגואל" (מלאכי א', ז) (רש"י, גאון, רד"ק ורלב"ג ובספרי השרשים), וכן "הנוסח המוסמך": "יכתימוהו", ולא פירש כ"ש אומרים" בפירוש ראב"ע למקום: גאלה, "וענינו, שיפדוהו וימשכוהו" לעצמם.

"ובליעל כקוף מונד כולהם, כי לא ביד ייקחו, ואיש יגע בהם ימלא ברול ועץ חנית, ובאש שרוף ישרפו בשבת" (שמואל ב' כ"ג,

ושלח את בעירה וביער בשדה אחר, מיטב שהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות כ"ב, ד) - פירש חז"ל ²⁵ במשנה ראשונה של בבא קמא, שהכוונה לנוקים גורמת בהמה בשיניה זברגליה לשדות אחרים, ובדברי המשנה נקרא נוק זה "מבעה", והוא אחד מארבעה אבות גניקין - וכן "המהדורה המוסמכת". וכן בכרמית ל"ז, ג; שמואל א' י"ג, א; במדבר כ"ד, יז; איוב י"ט, כה, קהלת י"ב, א ובעוד אלפי מקומות זהה "התירגום המאושר" עם הפרשנות היהודית המסורתית. כיצד הגיעו לידי מתרגמי "המהדורה המוסמכת" ספרי הפרשנות היהודית המסורתית? בארבעה דרכים:

א. המתרגמים קראו את דברי פרשנינו במקורם.

ב. רוב ספרי הפרשנות היהודית המסורתית תורגמו ללטינית.

ג. ההומאניסטים הנוצרים וראשוני הלוח"מים בכנסייה הקתולית פירשו בלאטינית את המקרא העברי ברוח פרשנינו.

ד. תרגומי המקרא, שקדמו ל"מהדורה ה"מוסמכת", התבססו כולם על הפרשנות היהודית ²⁶, כגון לותר, צווינגלי, מתיוס, מינסטר, פאנגיוס, התרגום של ז'יניבה, מיכאל סרווטוס, רוברט גיל ועוד.

מדוע הרבו מתרגמי "המהדורה המוסמכת" להשתמש בפירושי רד"ק למקרא?

התשובה היא: השקפות רד"ק בפירושו היו ידועות כסותרות את הפרשנות הנוצרית המסורתית למקרא, ביחוד פירושו לתהלים, אותו ספר, ששימש לקתולים כמקור דוגמאות ועדויות על אמונת תשילוש, על הלידה הקדושה של ישו ועל משחיתו של ישו. פרושו הארוך של רד"ק לתהלים סותר בהרבה את הדוגמאות והעדויות, שהביאו הקתולים, כי רד"ק, כמו פרשנים יהודים אחרים, כגון: יעקב בן ראובן, שם טוב שאפרוט, משה מן סורדסילה ורבים אחרים, הבין שתהלים הוא שדה-קרב לפולמוס יהודי-נוצרי, ולכן לא התעצל ללכת בעקבות הקתולים ולסתור את טענות הנוצרים. החומר הפולמוסי האנטי נוצרי נלקט מתוך פירושו של הרד"ק לתהלים ויצא לאור כחיבור מיוחד חכה לתשובות חריפות מאת נוצרים קתולים. לכן עסקו רפורמטורים נוצרים בתקופות הרניגנס, ההומאניזם והפרוטסטנטיות בפירושי רד"ק כדי להסתייע על ידם במלחמתם במסורת הקתולית, וכדי לשבר דוקטרינות, עיקרים תתיים מסורתיים ואינסטיטוציות של הקתוליות.

25 וכן התורה השומרונית ותרגום הע'.

26 מדרש רבה לבמדבר, פרשה י"ג, טו.

26 על זה בפרק הקודם של החיבור הזה.

תרגום חפשי ושביל הזהב, מתרגמי ה"התרגום המאושר" הלכו בדרך הראשונה: היו נאמנים למקור העברי, הקפידו על תרגום מדויק של המלים ועל מסירה מדויקת של הצורה ושל הכוונה והתאמצו לשמור ככל-האפשר על סדר-ההרצאה שבמקרא העברי. הם גם שמרו בתרגומם הרבה מן היסודות העבריים: ההקבלות הריתמיות שבשירה המקראית ומספר הדלתות ונודלן. פסוקים שבמקור הם חיוביים, או להיפך, נשארו בתרגום בעינם. הם שמרו אפילו על הסדר של אותיות הא"ב העברית, שבתן פותחות מלים ראשונות של פרקים מסוימים בתנ"ך (פרקים כ"ה וק"ט בתהלים, משלי ל"א, הפרקים הראשונים שבאיכה ועוד) ונתנו את האותיות העבריות בכתב אשורי, ובכד כל אות עברית – שמה באותיות אנגליות.

הם קירבו את המקור העברי אל קוראי-אנגלית במידה גדולה, שלא נעשה כמות לפניהם. מבטם של המתרגמים העמיק לחדור לתוך המקרא, כשהם הצמידו עצמם לדרכי הביטוי של הלשון העברית.

רק כדי להדגיש דיוק מסוים או הטעמה מסוימת שבמקור שינו המתרגמים, לפעמים, מהתחביר העברי, הקדימו את המאוחר ואיחרו את המוקדם.

"התרגום המוסמך" הוא בחינת מקור, וברכתו-ברכת מקור, אבל המתרגמים שיקצו במלאכתם מכותם ומרוחם של נפשם ושל נפש עמם והביאו לידי מפגש תרבויות פורה. "המהדורה המוסמכת" התבססה על המקור העברי, אולם תרגום הוולגאטה שימש להם נקודת מוצא, והמקור העברי שימש להם לתקן את שגיאות הוולגאטה, והלכו גם בזאת בעקבות לותר, שאמר "הנוסח העברי הוא האות, והנוסח הלאטיני הוא הרוח".

(יח) יש גם ב"מהדורה המוסמכת" טעויות ותסרוגות רבים בדבר מובנם של מלים, רעיונות ותפסויות-חיים, ביחוד אלה השייכים לאקלים ולנוף הטבע של ארץ ישראל ושל המזרח-התיכון הקדומים ולדרכי-חיהם של הכנענים, שהוחלפו באקלים ובנוף טבע בריטיים ובדרכי-חיהם של הבריטים בראשית המאה השבע עשרה. כמו כן שפכו

ו-ז): "אבל הרשעים יהיו כמו הקוף שמניד אותו ומשליכו כל מוצאו... ולא יקחו אותם ביד... ואם יגע אדם בהם יימלא כלי ברזל, כלומר: ילבש שריון... ישרפו אותם במקום שבתם" (רד"ק ורשי), וכן תירגם "הנוסח המוסמך":

"ואולם בני בלייעל יהיו כקוצים נידחים, שאין לקחתם בידיים. אך מי שייגע בהם, הכרח לו להיות מונן בברזל ובמטה – חנית; והם יישרפו כליל בו במקום". ולא פירש כמו הרלב"ג "יימלא כל גופו ממכות ברזל"²⁷.
(יז) הבעיה הקשה, שבה נתקלים כל המתרגמים בכל הדורות: דיוק מילולי, או תרגום חפשי, או שביל הזהב, עמדה גם בסני מתרגמי "המהדורה המאושרת". כבר נחלקו חז"ל בבעיה זו: "רבי יהודה אמר: המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי, והמוסיף הרי זה מחרף ומגדף"²⁸, כלומר: רבי יהודה הלך בשביל הזהב. לעומתו שיבחו בתלמוד ירושלמי²⁹ את תרגומו של עקיילס הגר ואמרו עליו "פיפית מבני אדם" (תהלים מ"ה, ג), ואם עקיילס, המדובר עליו כאן, הוא תחכם, שתירגם את התורה ליוונית (כדעתם של מלומדים רבים), הרי הוא תירגם את התורה תרגום מילולי והעתיק ללשון היוונית את כל הצורות הלשוניות המיוחדות ואת כל שימושי הלשון המיוחדים של המקרא העברי, ובכל זאת שיבחוהו חכמי התלמוד הירושלמי, אם כן נקט התלמוד הירושלמי שיטת התרגום המילולי.

גם המתרגמים העתיקים של המקרא נתפלגו בבעיה זו לשני זרמים מנוגדים: מתרגמי אונקלוס, יונתן וסומכוס תירגמו בחפשיות והכניסו לתרגומיהם פירושים תלמודיים בהלכה ובאגדה (סומכוס אפילו השתמש בפספוזות ובמליצות ומסר רק את הכוונה העיקרית של המקרא), ולעומתם היו עקיילס ופשיטא נאמנים מאוד למקור העברי. גם בימי הביניים נחלקו חכמי ישראל בסוגיה זו: רבי משה אבן עזרא³⁰ והרמב"ם³¹ צידדו בתרגום חפשי, ולעומתם הקפיד על דיוק מילולי המתרגם הגדול רבי שמואל אבן תיבון³². וכן התקיימו בכל הדורות שלש אסכולות ראשיות במלאכת התרגום: דיוק מילולי,

27 וכן תירגם מוגסניור רונאלד נוקס (Ronald Knox) בתרגומו לאנגלית את המקרא, "The Holy Bible, לונדון, 1955. a translation from the Latin Vulgata".

28 בבלי קידושין, מ"ט ע"א.

29 ירושלמי מגילה, פרק א', הלכה א'.

30 בספרו "שירת ישראל", תרגומו העברי של האלפר, לייפציג, תרפ"ד, עמוד ל"ב.

31 "קובץ תשובות הרמב"ם", חלק ב', עמוד 27.

32 בהקדמתו לתירגום "מורה נבוכים".

מקומות קשים רבים במקרא, בגלל המושגים, המונחים וההשקפות הדתיים, התרבותיים הקדומים המסופרים בכל ספרי המקרא, לכן רבים מהם נשארו בלתי מובנים ב"תרגום המאושר". המתרגמים עצמם התנצלו על שגיאותיהם ועל חסרונותיהם, שמקורם בהעדר ידיעות מדעיות ופרשנות מקראית מדעית.

המדעים החדשים של הארכיאולוגיה, ההיסטוריה, הבלשנות השמית, הגיאוגרפיה, הפולקלור והפילוסופיה אור חדש על סתומות רבות שבמקרא, העשירו את ידיעותינו בלשון המקרא, גילו לנו את המורח הקדמון והפיצו אור חדש על המאורעות של התקופה העתיקה, וכל אלה לא היו ידועים בראשית המאה ה-17; ומכיון שישנם

מקורות וביבליוגרפיה

מלבד הספרים והמאמרים העיקריים הדנים בבחינות השונות של "המהדורה המוסמכת" שהבאתי בהערות למאמרי זה, הני מביא בזה עוד חיבורים הדנים בתירגום של גיימס הראשון:

F. H. A. Scrivener, "The Authorized Edition of the English Bible", 1884;

R. GELL, "Essay toward the Amendment of the Authorized Version", 1659;

W. Kilburne, "Dangerous Errors in Bibles", 1659;

Peak, "Commentary on the Bible", 24-28

"The Encyclopaedia Britannica",

לונדון, 1962, עמ' 24-28.

מהדורה 13, 1926, לונדון וניו-יורק, כרך 3, עמודים 902-904. הספר הנ"ל, הוצאת שנת 1968, עמוד 584.

"תולדות התרבות" לווייל דוראנט, "תור התבונה", כרך א', מתורגם לעברית בידי עזיאל, הוצאת ניומן, ירושלים ותל-אביב, תשכ"ט, עמודים 133, 136, 144-145, 361.

F. Kenyon, "The Story of the Bible 2", לונדון, 1964, עמ' 37-42;

אברהם רגלסון, "תניך אנגלי חדש ניתן לקתולים", "מאונים", כרך כ', מ"ג, תשכ"ה, עמ' 289-293;

יצחק רינג, "מבוא לספרות התניך", ערך "אנגלית, תרגומים", הוצאת "יבנה", תל-אביב, תשכ"ז;

Margolis Max Leopold, "The Story of Bible Translation", פילאדלפייה, 1917.

אוקספורד, 1940, "The Bible in its Ancient and English Versions",

ניו-יורק, 1949, "The Ancestry of our English Bible," Price, Ira Maurice,